

La Femosa

lúm. 170

ARTESA DE LLEIDA juliol-agost-setembre 1997

Revista d'opinió i informació local

Edita l'Agrupació Cultural
La Femosa,
carrer dels Gallarts, 7. 25150.
Artesa de Lleida.

*

*Aquesta
publicació local
rep el suport de:*

Generalitat de
Catalunya
(Dept. de Cultura).

Diputació de Lleida
(Institut d'Estudis Ilerdencs).

Ajuntament
d'Artesa de Lleida.

Els articles que apareixen a les
planes de **La Femosa**
reflecteixen únicament l'opinió
de llurs signants.

2a. època.
Dipòsit Legal:
L-264-1981.

PÒRTIC

Els espanyols sembla que sempre han tingut clar que els catalans no som ciutadans del seu país, però tot i així diuen que el nostre país és «Espanya» i ens volen fer ciutadans d'aquesta Espanya tant si volem com si no. Ja s'adonen del que fan (no ho fan pas d'una manera inconscient). Fa segles que, per aquell (o aquest) dret de conquesta, ens van annexionar al seu estat i des de llavors malden perquè nosaltres acceptem aquesta realitat i ens incorporem a aquesta Espanya que ells tant estimen, però no que ens hi incorporem per aquest «imperatiu legal» tan legítim per a ells, sinó que ens hi incorporem (formar part) de bon cor. Això, és clar, vol dir renunciar a la nostra manera de ser i als nostres costums, però sobretot, a la nostra llengua; aquesta llengua que (segons diuen ells) no serveis per a res o, en tot cas, només per «xerrar» entre els amics de coses banals.

Quan alguna persona dels nostre país encara s'entesta a parlar català, a cantar en català o a defensar d'una manera clara i oberta la unitat d'aquesta llengua, ells s'irriten, reaccionen violentament i llencen insults, xiulades o profanen les tombes dels nostres prohoms. I amb tot això els dirigents polítics que governen des de Madrid, no hi volen donar cap importància; és clar que no, és clar que per a ells això no en té cap d'importància: xiulen, escarneixen i menyspreen amb tota naturalitat allò que no els pertany, allò que no s'ho senten seu.

Algú, per a treure importància a tot això que estem comentant, podrà dir que tot això que ha passat darrerament, és una conseqüència marginal que es manifesta ara que a Madrid i governa un partit de dretes. Potser sí que els «nacionalistes» espanyols ara se senten més legitimats (o més protegits) per cridar consignes contra Catalunya, però no, això no és ben bé veritat o almenys no és tota la veritat. No ens enganyem. De sempre, des d'Espanya, hem estat mal vistos o incompresos quan hem intentat reivindicar el dret de protegir la nostra llengua contra les pretensions, pressions i abusos d'aquells que es creuen legitimats per imposar-nos la «Llengua del Imperio» (aquella que segons ells parla mig món); l'única llengua que serveix, no només per comunicar-se, sinó per a fer cultura i parlar d'avenços científics i d'altres coses enlairades que amb la llengua catalana no es pot fer (?).

Fet i fet, hem de reconèixer que els espanyols (en la seva gran majoria), siguin militants d'un partit de dretes o d'esquerres, a nosaltres no ens consideren espanyols tot i que ens volen espanyols. Nosaltres hi estem d'acord, plenament d'acord; no som ni volem ser això que ells pretenen que siguem!

LA FEMOSA CUINA

Braç de Gitano

INGREDIENTS

6 ous
5 cullerades de farina rases
4 cullerades de sucre plenes
Una cullerada de llevat

Es posen en un bol els rovells d'ou i el sucre i es treballa fins que quedi una pasta ben fina. A part muntarem les clares a punt de neu i ho afegirem a la pasta. Finalment se li tira la farina remenant a poc a poc. Ho posarem en una llauna de forn, preparada amb paper de plata sucats amb oli. Col·locarem la llauna al forn i es courà a foc fort fins que pugui, i després afluixarem el foc fins que agafi el color ros (en total uns deu minuts)

Quan és cuit es treu del forn i l'abocarem en un drap enfarinat, desprenem el paper de plata i ho enrotllem amb el drap. Seguidament el traurem del drap i es farcirà al gust.

Pastes de Te

INGREDIENTS:

125 g de sucre.
125 g de margarina.
50 g d'ametlla torrada i trinxada.
2 ous.
½ sobret de llevat.
La pell d'una llimona ratllada.
Farina, la que admeti.

Es desfà el sucre amb la margarina, s'hi tira la pell de la llimona, un ou batut i l'ametlla. Es va treballant tot mentre es tira la farina fins que quedi una pasta espessa.

Amb un rodet aplanarem la pasta i amb un gotet (o motlle) anirem fent rodones; damunt hi posarem mitja ametlla o un tros de cirera.

Amb un pinzell es suquen amb ou batut. Les col·locarem en una llauna de forn que ja tindrem sucada amb oli o mantega.

Una vegada al forn veurem que ja estan cuites quan es posin rosses.

ÍNDEX

PÒRTIC	3
LA FEMOSA CUINA	4
NOTES I NOTÍCIES	6
EL PROGRAMA DE LA FESTA MAJOR	
<i>Der A. Costafreda</i>	9
CONVERSES DE LA FEMOSA:	
<i>Der Felip Domènech i Ramon Serra</i>	10
QUADERNS D'ARQUEOLOGIA	
<i>Der GRAF</i>	14
MOTS ENCREUATS	
<i>Der Miquel Angel Navarro</i>	16
VISITES CULTURALS	
<i>Der Josep Giralt i Balagueró</i>	17
ALA RECERCA DELS ORÍGENS DE L'HOME	
<i>Der GRAF</i>	21
EL DIPÒSIT VELL D'ARTESA	
<i>Der Antoni Tnose i Josep Gallart</i>	24
FOLKLORE ARTESENC	
<i>Der A. C.</i>	29
PÀGINES CENTRALS: REPORTATGE DE LA FESTA MAJOR	
<i>Der Ramon Serra</i>	

PORTADA:
CERCAVILA DE LA FESTA MAJOR

NOTES I NOTÍCIES

FESTA JOVE

L'"Associació de joves d'Artesa de Lleida" va organitzar una Festa el dia 12 de juliol a la pista poliesportiva.

La festa va començar amb una discomòbil amb música per a ballar, i va continuar amb l'actuació del grup musical DE NOCHE.

A la matinada esmorzar de germanor per tots aquells que van aguantar el ritme fins avançades hores del matí.

REVETLLA DE SANT JAUME

El dia 26 de juliol va celebrar-se la revetlla de Sant Jaume, la qual va començar a les 11 del vespre amb un cercavila de fanalets amb els grallers, gegants i cap-grossos.

Acte seguit es va fer ball a la Plaça Major, on hi havia instal·lat el servei de bar i venda de coques a càrrec del grup "Tennis Taula d'Artesa de Lleida".

REFORMA DE L'ENLLUMENAT PUBLIC

El Ple de l'Ajuntament del dia 25 de juliol va adjudicar les obres de Reforma total de l'enllumenat públic, Fase 1A a l'empresa EIPSA per un import de \$18.478.000\$. divuit milions quatre-centes setanta-vuit mil pessetes.

El dia 26 de setembre el Ple va desestimar les al·legacions que es van presentar al repartiment de les contribucions especials que s'ha previst que hagin de pagar els veïns directament afectats i beneficiats per aquesta obra.

RECOLLIDA DE BROSSA

La construcció dels abocadors controlats comarcals, així com les plantes de reciclatge i recuperació de materials, comporta la clausura de tots els abocadors municipals incontrolats.

Per aquest motiu durant la segona quinzena del mes d'agost s'ha iniciat la recollida de la brossa al nostre municipi amb contenidors.

A diferència dels altres municipis, els contenidors no estan escampats pels carrers, sinó que s'ha construït una carreta amb un hidràulic, per tal de col·locar els contenidors a sobre i abocar la brossa que els treballadors municipals recullen.

Aquests contenidors un cop plens es deixen en un indret pròxim a la carretera d'Aspa on els recolleix els camions de l'empresa FCC per tal de portar els residus a l'abocador de Serra Llarga.

La recollida selectiva de materials (plàstic, paper, vidre, ferralla, voluminosos, piles,...) es continua fent igualment al nostre municipi aconseguint una important disminució del volum d'escobrerries i per tant un abaratiment en el cost del servei que cobra l'empresa FCC.

DIADA NACIONAL DE CATALUNYA

Novament la celebració d'aquesta data al nostre municipi ha consistit en la celebració del tradicional concurs de cassoles de tros al Passeig de Sant Ramon, on l'Ajuntament també en va cuinar una per tots aquells que volien menjar-ne però no cuinar-ne.

La festa després del dinar de germanor va acabar amb una cantada d'havaneres al recinte de les piscines municipals oferta per la coral La Primavera d'Artesa de Lleida.

CONSTRUCCIO DE LA PLANTA POTABILITZADORA

El dia 26 de setembre el Ple de l'Ajuntament va aprovar inicialment el projecte de construcció d'una planta potabilitzadora, dipòsit i connexions a la xarxa d'aigua potable d'Artesa de Lleida per part de l'enginyer tècnic industrial Sr. Gerard Saurina Tasia dirigit per l'enginyer industrial Joan Vidal Balaña, el qual importa 49.116.763 pessetes.

Aquesta obra està inclosa en el Plà Unic d'Obres i Serveis de l'any 1998 i subvencionada per un import de 14.000.000 ptes. i alhora també està subvencionada en un 50% per la Junta d'Aigües.

OBRES DE MILLORA I MANTENIMENT A CASA LA VILA

El dia 26 de setembre el Ple de l'Ajuntament va aprovar definitivament la memòria valorada de Millora de Casa la vila, la qual inclou bàsicament la reestructuració de les oficines per tal de fer-les més grans i pintar tot l'edifici. El pressupost previst és de gairebé 2.800.000 ptes.

També va acordar-se citar a un mínim de tres empreses per tal d'adjudicar els treballs de pintura que importen aproximadament 2.300.000 ptes.

EL PROGRAMA DE LA FESTA MAJOR

(A cada bugada perdem un llençol)

A l'Agrupació Cultural «La Femosa», des dels seus orígens ara fa trenta anys, hi hem anat arreplegant i guardant gelosament tots aquells cartells i papers volants que d'alguna manera fan referència a qualsevol activitat que es porta a terme Artesa per qualsevol grup o entitat. A hores d'ara, aquest petit arxiu, ja comença a donar bo de consultar de tant en tant i, fins i tot, potser ja seria escaient de fer-ne, en alguna setmana cultural o altre esdeveniment cultural, una exposició retrospectiva.

Una de les col·leccions d'aquest petit arxiu, la formen els programes de mà, sobretot els de les festes majors i els de les setmanes culturals. Els programes de mà de les festes majors comencen l'any 1975 i els de les setmanes culturals al 1980. Aquests programes són de diferents formats i de qualitat diversa, però en tots s'hi endevina una preocupació per a fer-los atractius als ulls dels seus usuaris. Els programes de les festes majors, en la seua majoria, són això que s'espera d'un programa de festa major; ben fets i de disseny alegre. Alguns, fins i tot, en el seu aspecte exterior, són petites obres d'art, com els dels anys 1990, 91 i 92. La portada del de 1991 era la d'un petit cartell de paret que es va editar aquell mateix any i que, fins i tot, es va imprimir sobre unes samarretes de record d'aquella Festa Major (F.M.).

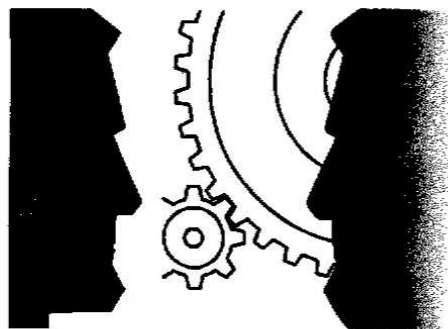
En els dos darrers anys, però, els organitzadors de la F. M. han descarat d'una manera considerable la confecció dels pro-

grames de mà que es fan arribar a tots els veïns del poble tant per la F. M. com per la setmana cultural. Aquest empobriment dels programes de mà, per la meua part, el trobo injustificable, atès que, al cap i la fi, és l'únic element de la F. M. que roman al llarg dels anys, un cop ja esborrat el record de la festa.

¿A qui de nosaltres, ara, no li agradaria fullejar (suposant que se n'hagués fet) un programa de F. M. dels anys vint, per exemple? ¿A quin jove d'ara no li agradarà de fullejar el programa de la darrera F. M. d'aquí a vint o vint-i-cinc anys? ¿Per què, doncs, no mirem de fer els programes de mà més atractius i a la vegada més ben editats? Uns programes que puguin resistir el pas dels anys i que puguin sorprendre, agradablement, els artesencs del futur?

Els programes de mà de la setmana cultural, de la F. M. o de qualsevol altra festa o esdeveniment local, l'hauríem de considerar un element cultural a tenir en compte i, per això mateix no li hauríem de plànyer esforços, ni ens hauria de doldre el cost de la seua edició, ja que, fet i fet, el cost d'aquesta mena de programes, representa una fotesa dins de qualsevol pressupost. Tampoc no hauríem d'oblidar que (com ja ho assenyalava més amunt) els programes de mà, com tots els altres programes i cartells, són els únics elements que resten i s'acumulen dins la nostra petita història de cada dia.

A. Costafreda

Converses de *La Femosa* Edith SCHAAR

(Una vida dedicada a l'Art)

A JOAN MIRÓ

D'un roig encès
voldria el món
i dir les coses
tal com són.

(Raimon)

Avui hem anat a entrevistar una gran artista alemanya que es diu Edith Schaar, bona amiga d'en Ramon Serra, a la Floresta. Just en arribar, ens diu que potser fóra lògic que, abans de parlar, anéssim a veure una mostra de les seves obres, per a situa-nos. La qual cosa, va ser molt ben rebuda per a mi, perquè no coneixia res d'aquesta senyora. Vam pujar a l'estudi, i ens vam estar una mitja hora llarga, veient obres seves i dels seus alumnes; tapissos (alguns de transparents), fets amb àgates portades expressament del Brasil, també ens explicava com es tenyia els colors ella mateixa, de tot tipus de plantes silvestres, composicions genials, amb mobles i objectes que recull del que la gent llença, i moltes altres coses. Després ens vam asseure, el Ramon va preparar la gravadora i la seva inseparable màquina de fotos i començà l'entrevista.

Vostè va néixer a Alemanya?

Bé, llavors era Alemanya. Vaig néixer en un poble, prop de Danzing, que ara pertany a Polònia. El meu poble era (és) a la riba dreta del riu Oder i ara aquest riu és la frontera entre ambdós països.

No li ha suposat un trauma, aquesta pèrdua, per dir-ho d'alguna manera, dels seus orígens?

Bé, sí. És molt dur haver de fugir, a dinou anys, amb els meus pares i germans i per tot equipatge una maleta i una manta. Tot el que vam passar està escrit en un diari que avui traduiré, perquè hi ha molta gent interessada a saber com vam patir la guerra la gent d'aquella zona. Quan fugíem, recordo, el mes de gener de 1944, nevava i estava tot glaçat, la temperatura era de 20 graus sota zero. Ens van portar en tren fins Hamburg. Sí, és dur, deixar-ho tot endarrera i començar del no-res. El meu pare, que era professor, el van destinar a un poble prop d'Hamburg i jo vaig estudiar en una escola d'Art Modern. Però val a dir que, en temps d'Hitler, no es coneixia res de l'Impressionisme ni de l'Expressionisme ni de cap tipus d'abstracció. Tot el més modern estava rigorosament prohibit. Jo no havia vist mai cap pintura d'aquests tipus.

Així només estava autoritzat el Realisme?

Exactament. Però per a mi, el Realisme, és com una foto; jo feia aquest tipus de pintura, però no em sentia realitzada.

Quan va conèixer els altres corrents pictòrics, la devien impactar força?

Després d'ela guerra, el meu professor d'Art, que havia estat alumne del pintor Kukowska, expressionista, ens va ensenyar aquella pintura, que era totalment nova per a mi, i em va fascinar, i vaig començar a pintar amb un entusiasme com mai a la vida l'havia tingut, perquè per a mi era un món totalment nou.

Quins pintors la varen impactar més?

Per a mi els expressionistes, com Kokowska, Cezanne, en l'abstracte Van Master, alemany, també Matisse, Van Gogh, Gaigin. També Picasso, una nova dimensió, plena de colors i il·lusió, altres camins que

abans no existien per a nosaltres. Els meus pares no comprenien el meu entusiasme, preferien que ensenyés art en una escola i guanyés diners, en lloc de pintar i de fer-ho amb estils que ells no comprenien.

El públic alemany, tant influït, fins aleshores, pel realisme nazi, com va reaccionar davant d'aquest, per ells nou, corrent pictòric, davant d'aquesta fantasia de colors i de formes?

Bé, hi va haver gent que no comprenia aquesta nova manera de pintar i de veure la realitat. Altres ho van comprendre de seguida, i una «élite» es varen entusiasmar, perquè ja coneixien d'abans l'art modern. De totes maneres l'odi inculcat pels nazis a l'Art modern, va costar molt de vèncer. La meua família, per exemple, va necessitar almenys deu anys per acceptar la meua obra. Ara els agrada molt.

De quina manera va influir, en la seva ànima, el període nazi. És a dir, hi va haver un abans i un després?. O bé pel contrari era un esperit lliure que no es va deixar influenciar, tal vegada per la seva joventut?

Jo tenia una vida interior pròpia, però la meua mare ens explicava que, coses de les que passaven, no estaven bé. Com per exemple, prohibir la llengua a Polònia, o la deportació dels nostres veïns, pel fet de ser jueus, o prohibir escoltar qualsevol ràdio estrangera etc.. Vàrem viure moltes dificultats en aquell temps.

Vostè, va poder viure de seguida de la pintura o li va costar?

Bé, em va costar. Fins que vaig poder trobar un «marchand», llavors, era l'any 1946, la meua pintura va tenir molt èxit, jo pintava expressionisme, llavors. I volia canviar d'estil, però el «marchand» no m'ho va deixar fer, per l'èxit que tenia. Era el meu marit. Jo volia fer com Picasso, que va canviar moltes vegades d'estil. Però no en va deixar. Fins que a la fi, ens vàrem separar. Vaig tenir tres fills amb ell. Llavors vaig haver de espavilar-me per guanyar diners. Els meus fills els tenia a l'escola Waldorf...

Què és l'escola Waldorf?

Són escoles, fundades per Rudholf Steiner, de caràcter privat i lliure, basades en l'Androposofia, que és una derivació de la Teosofia, creuen en la reencarnació. L'ensenyança es basa en

ensenyar als nens, per mitjà de música, de l'art, de les manualitats etc., menys per fer treballar l'intel·lecte i més per aprendre jugant, després ja vindrà la resta. A Alemanya, hi ha moltes escoles d'aquest tipus. A Madrid, també n'hi ha una. Jo en separar-me no tenia un duro ni per pagar el Col·legi, vaig haver de llogar-me de professora, ensenyant a fer tapissos, cosa que em va servir per a aprofundir en aquesta tècnica, fins a dominar-la. Però en fi, després d'infinat de processos, amb el meu marit, per la custòdia dels fills, i després dels libels que escrivia contra Rudholf Steiner, vaig decidir, l'any 1975, abandonar, amb els meus fills, Alemanya, per oblidar-ho tot, fins el país, que tampoc era el meu, perquè on vaig néixer, ara és Polònia. I vaig anar cap al Brasil.

Li conto la història d'un matrimoni alemany, afincat a Artesa, amb una història apàtrida semblant, car ells eren dels Sudets xecs, territori annexionat pels nazis.

I a Brasil, que vàreu fer?

Bé, vaig recobrar les llibertats, i als meus fills els va provar molt. També varen anar a l'escola Waldorf d'allí. Tot el temps vam restar a Sao Paulo. I els estius anàvem a Mato Grosso.

I per què Brasil?

Per la llibertat. També per la llum.

És curiosa, aquesta fugida dels pintors, per trobar la llum que els permet desenvolupar-se en plenitud. Són conegudes les estades de Vincent Van Gogh a Arlés, a la Provença francesa, on va trobar la plenitud del seu art. O bé de Gauguin a la Polinèsia.

És tan imprescindible la Llum per a l'artista?

Oh sí, a Alemanya la trobava a faltar. Era cada dia, com avui aquí a la Floresta (recordo que era un dia gris, dels molts dies plujosos d'aquest hivern). Rialles de l'Edith Schaar, com volent dir: he hagut d'anar tant lluny, per trobar el mateix clima que volia deixar endarrera.

I després del Brasil?

Bé, quan els nens ja varen ésser grans, van haver de fer el batxillerat. I vam marxar cap Hamburg. Van fer-lo en portuguès (tot i saber l'alemany), perquè allí és obligatori saber dos idiomes. Varen estar a Alemanya vint anys més, però, per les vacances voltàvem per tot el món, veient sobretot art. Aquí a Catalunya, vàrem venir força vegades per estudiar sobretot l'Art Romànic.

Com va anar evolucionat el seu art?

Vaig estudiar amb Philip Von Master, fèiem només Art abstracte. Després vaig estudiar la naturalesa, i la pintava d'una forma que era com la veia interiorment, de forma abstracta, el valor de les formes d'una manera individualitzada, d'aquesta manera, tothom pinta les coses d'una manera molt personal. L'abstracció no et permet copiar, aquest és el camí per a mi. Després em vaig dedicar molt als tapissos.

Aquí, sembla que vol tornar el realisme, de fet Antonio López, és el líder actual d'aquest moviment, però, fins i tot, per a mi que sóc jove, és com si veiés una foto.

Sí, perquè pinta una cosa que ja la pots veure amb els ulls; per a mi un absurd. M'agrada fer coses noves, tapissos amb colors i so (en Ramon toca unes campanes d'una composició d'ella). El realisme és estúpid per a mi, m'agrada l'aventura de crear, amb pedres transparents (àgates), o amb sons, àdhuc amb objectes que la gent llença es pot crear art. Descobrir coses noves cada dia, m'estimula, és l'aventura de la creació.

Com va anar a parar a la Floresta?

Bé, amb un company alemany, vam voler fer una ruta de l'Art i ell va comprar el castell de la Floresta. Em va trucar i em va dir. He trobat una casa que t'aniria bé per a tu, però tens només 24 hores per a decidir-te, i sense veure-la, vaig comprar-la. Els meus amics em deien que estava boja. Bé, volíem ensenyar pintura i teixits i Fèlix Matín el treball de la pedra. Jo vaig venir a la Floresta una primavera i vaig veure la casa i l'explosió magnífica dels arbres en flor, i em va agradar molt. Després el meu amic es va morir, però jo vull portar a terme la seva idea; fer cursos al Castell, de pintura, escultura, també de teatre. Ja fa set anys que estic aquí i tinc molt bona relació amb un cercle de gent, com el Fèlix, també el Ramon. Estic molt a gust aquí.

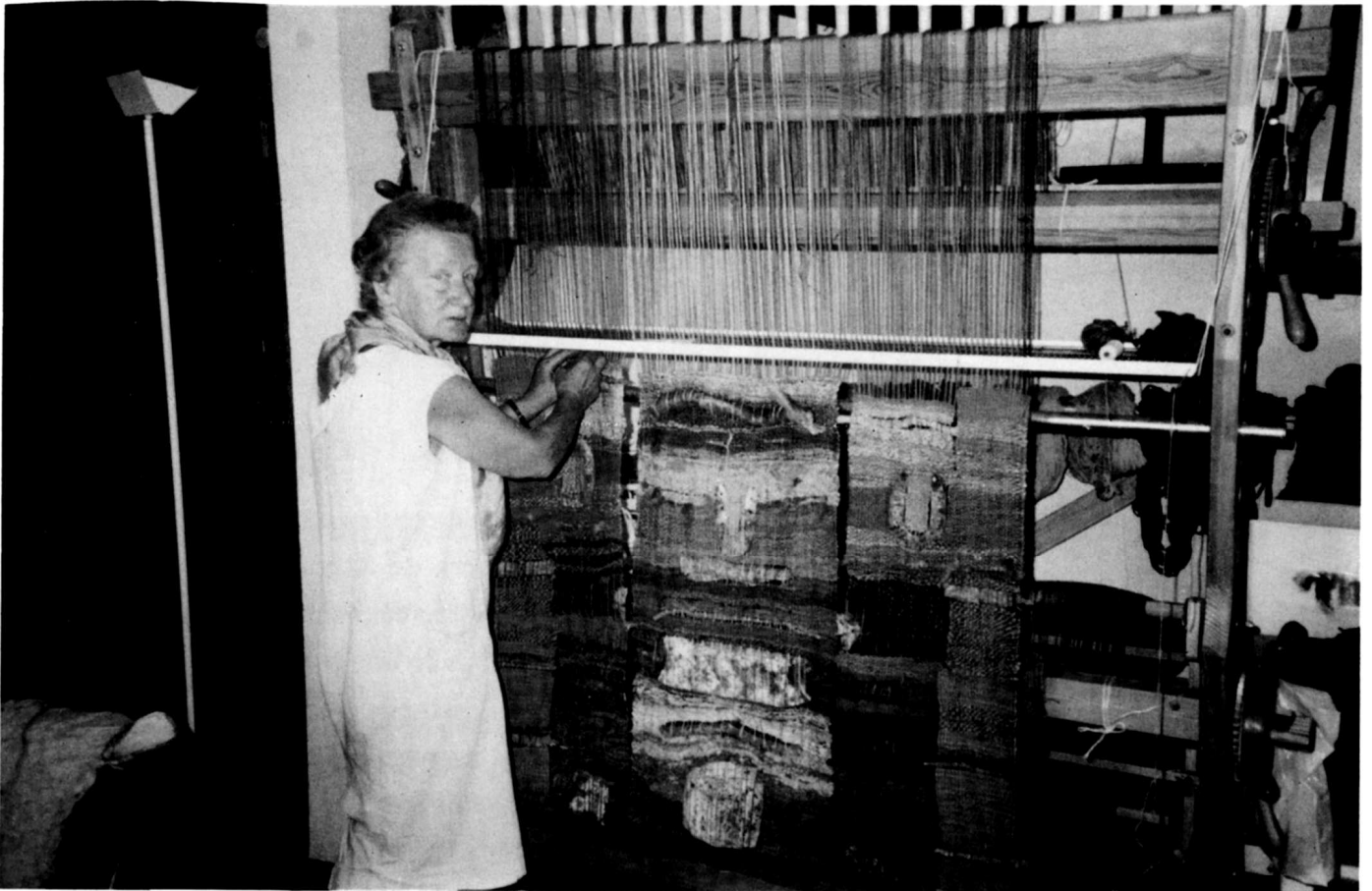
Després ens endinsem, gairebé sense voler, en una llarga i agradable conversa, sobre l'antroposofia, la reencarnació, la manera d'ensenyar a la gent primer a desenvolupar l'habilitat de les mans. Ens diu, que si les nostres mans són intel·ligents, la nostra ment també ho serà. És una forma de viure la llibertat, sense cap tipus de límit, sense gurus ni capellans, ni capitans, ni dirigents, l'amor als altres i a la natura, ens diu que hi ha molts pagesos a Alemanya, seguidors d'aquesta norma, que practiquen totalment l'agricultura biològica. Cadascú ha de seguir el seu camí, sense influències dominants.

Per últim, més que una pregunta, una curiositat, tots els horrors, viscuts en temps de Hitler, va provocar un trauma al poble alemany?

Per a uns sí i per altres no. Hi ha gent, que necessiten algú, que els dirigeixi, que els assenyalo el camí, que els doni treball i seguretat. Per aquests no va ésser un trauma. Aquest va venir quan es va acabar, perquè són incapaços de viure per si mateixos lliurement. Per a altres, ho va ésser i fort. Bé, tot plegat, com aquí amb la dictadura de Franco.

Ens vam acomiadar cordialment. I tot i que era l'hora de dinar, en Ramon i jo, teníem gana, però gana d'Art. Vam anar sols a visitar el castell, el pou de gel. Després cap a l'Espluga Calba, a veure el Castell-Palau dels Hospitalers, l'Església, a passejar pels carrerons agradablement plàcids de la part antiga. En tornar cap a Artesa, el dia continuava gris; a nosaltres, acostumats a tants dies de llum, els dies grisos ens fan veure el propi paisatge d'una manera diferent que també ens inspira, per raons òbvies a l'inrevés que a l'Edith.

Ramon Serra i Felip Domènech

QUADERNS D'ARQUEOLOGIA

DEL GRUP DE RECERQUES DE «LA
FEMOSA»

Per una necessitat de divulgar el materials arqueològics del **Museu, Local, Arqueològic** d'Artesa de Lleida, l'any 1986, vam començar a publicar els «**Quaderns d'Arqueologia**» del Grup de Recerques de «La Femosa», amb el propòsit que, d'aquests quaderns, en sortiria un cada any. És per això que el primer porta la data de 1986 i que els altres segueixen cronològicament darrera d'aquesta data encara que la seva publicació no coincideixi amb l'any que en realitat els correspondria perquè, com passa sovint en altres publicacions semblants, els «**Quaderns d'Arqueologia**» s'han anat endarrerint. Fet i fet, hem de dir que, amb els onze anys que portem publicant els «**Quaderns d'Arqueologia**», només n'han sortit vuit. Per aquesta

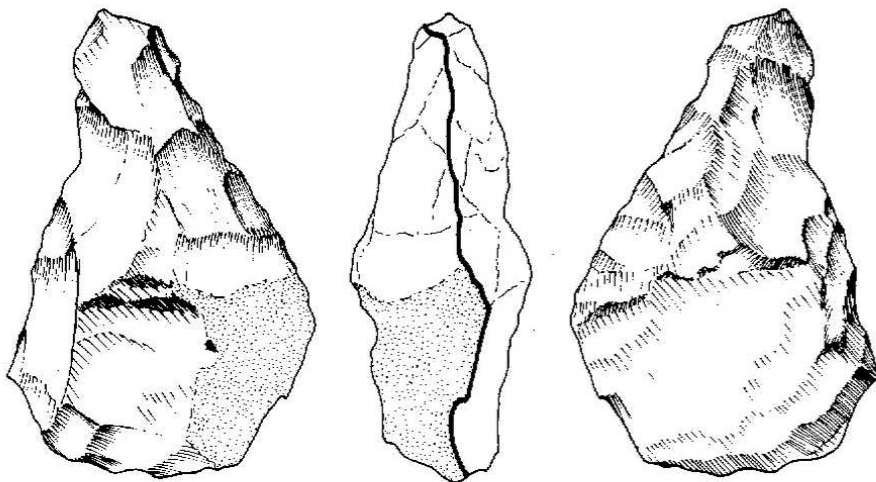
El jaciment plistocè mig del Clot del Ballester (Artesa de Lleida)

causa el darrer, publicat enguany, porta la data de 1993. Aquesta incongruència, en futures publicacions, l'haurem d'anar arrançant fent números dobles, ja que, ara per ara, «La Femosa» no té prou diners per publicar més d'un quadern cada any.

Al marge d'aquesta falta de sincronització en la data de l'any en què apareix una nova publicació dels «**Quaderns d'Arqueologia**», aquesta publicació ha estat fins ara una eina modesta, però molt eficaç per a de fer conèixer els interessants materials del **Museu, Local, Arqueològic** d'Artesa, arreu del país i, fins i tot, més lluny. Hem de pensar que els nostres modestos «**Quaderns d'Arqueologia**» s'intercanvien amb altres publicacions d'arqueologia de solvència molt sòlida, com les publicacions dels museus d'Elx, Tarragona, Banyoles i, entre altres, el de Madrid.

Després dels importants descobriments arqueològics de la **Sierra de Atapuerca** (Burgos) i més concretament al jaciment anomenat **Gran Dolina** efectuats per l'equip que dirigeix Eudald Carbonell (amic nostre des de fa més de vint anys, ja que havia vingut diferents vegades a Artesa a estudiar els materials mosterians de les terrasses del riu Femosa que, posteriorment, ha fet conèixer en diverses publicacions

Petit bifaç del Clot del ballester

especialitzades), vam tenir molt d'interès que ell mateix estudiés els materials arqueològics del jaciment del **Clot del Ballester** (una part dels quals ja coneixia) per ser publicats als nostres «**Quaderns d'Arqueologia**».

L'Eudald va venir a Artesa amb el seu col·laborador Xosé Pedro Rodríguez, el qual llavors (maig de l'any passat), estava preparant la seva tesis doctoral sobre el Paleolític Inferior a Catalunya que, quan surtin aquestes ratlles, ja l'haurà lligada. Entre tots dos van estudiar meticulosament les 124 peces que hem recollit fins ara al **Clot del Ballester**. En el transcurs de la nostra conversa, comentant aquests materials que s'exposen a la vitrina número u del nostre museu, l'Eudald Carbonell ens va dir textualment: «aquests materials són interessantíssims, però no us cregueu que són gaire vells; com a màxim se'ls pot donar una cronologia de tres-cents cinquanta mil (350.000) anys». Carat, vam pensar, de què se'n diu no ser gaire vells?

Per a nosaltres és una satisfacció que l'Eudald Carbonell (juntament amb el que a hores d'ara ja és Doctor Xosé Pedro Rodríguez) vulgués

fer aquest estudi per publicar als nostres (diguem-ne humils) «**Quaderns d'Arqueologia**» perquè la seva vàlua professional (reconeguda internacionalment) donarà una mica més de prestigi a la nostra publicació. Per un altre costat, i això ho hem de dir amb tota sinceritat, ja n'estàvem de cofois amb la descoberta del jaciment del **Clot del Ballester**, els materials del qual s'exposen des de fa uns quants anys en una vitrina del **Museu, Local, Arqueològic** d'Artesa, ja que intuïem això que ara sabem amb tota certesa, que aquest jaciment és el primer (i per ara l'únic estudiat) del Paleolític Inferior descobert a les Comarques de Ponent.

Poc a poc, els «**Quaderns d'Arqueologia**» del Grup de Recerques de La Femosa va divulgar per tot arreu, els (com ja hem dit més amunt) interessantíssims materials arqueològics del Museu d'Artesa de Lleida i juntament amb els materials fem conèixer el mateix museu i ensems el nom del nostre poble.

GRAF

(Grup de Recerques Arqueològiques de La Femosa)

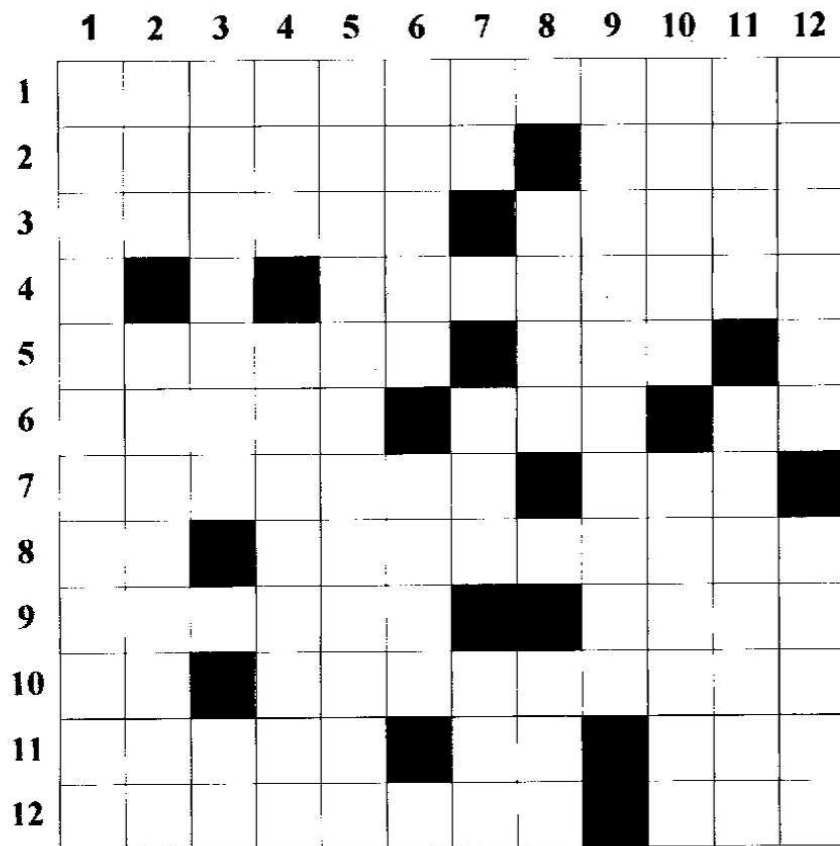

MOTS ENCREUATS

{ Solucions a la pàgina 30 }

HORIZONTALS

1. En femení, que serveix per a denominar o denomina.
2. No editada. Fruit comestible de la vinya.
3. Individus d'origen tàrtar en territoris eslaus. Es llança de dalt a baix.
4. La rodona. Següent a l'anterior. Monjo rus i home de confiança de Nicolau II.
5. Químic i físic anglès que treballà en el terreny de la fotografia. Antigament dida. La tercera.
6. Repeteix. Article femení. Dues consonants.
7. Aquí es troben les cordes vocals. Tant per cent molt emprat en la banca.
8. Ecs. Moviment polític fundat per un dels presidents de la V República Francesa.
9. Cordes, lligadures. Acoblament.
10. En quin lloc. Lloança entusiasta.
11. Al revés, certa classe d'automòbil. Vocal repetida. Contracció plural.
12. Al revés, que fa riure. Sobirà d'un regne.

VERTICALS

1. Que té dos dicotiledons.
2. Prefix grec que significa «vi». Adobar o també donar una pallissa.
3. Nesprer. Consonant. Nota musical.
4. Composició lírica. Foren famoses les Internacionals que ajudaren als republicans espanyols durant la guerra civil.
5. Anàlisi feta en mil·ligrams.
6. Al revés, provi una cosa. Sense aquest sentit, no es pot fer l'acció d'abans. Consonant.
7. Símbol del sodi. Consonant plural. Al revés, unitat monetària de Romania. La mateixa de la última horitzontal, però al revés.
8. La primera. Al revés, en plural, planta crucífera. Cinquanta. Una altra vegada aquell sobirà.
9. Persona que té un trauma o traumatisme.
10. En aquesta ciutat d'Ucraïna es decidí la divisió d'Alemanya el 1945. Al revés, planta amb moltes branques.
11. (.... Levu) illa més gran de les Fiji, i on hi ha la capital. Que és de témer.
12. Normalment, es posa sal i oli. Dit literalment del vent que té una certa periodicitat anual.

FESTA MAJOR 1997

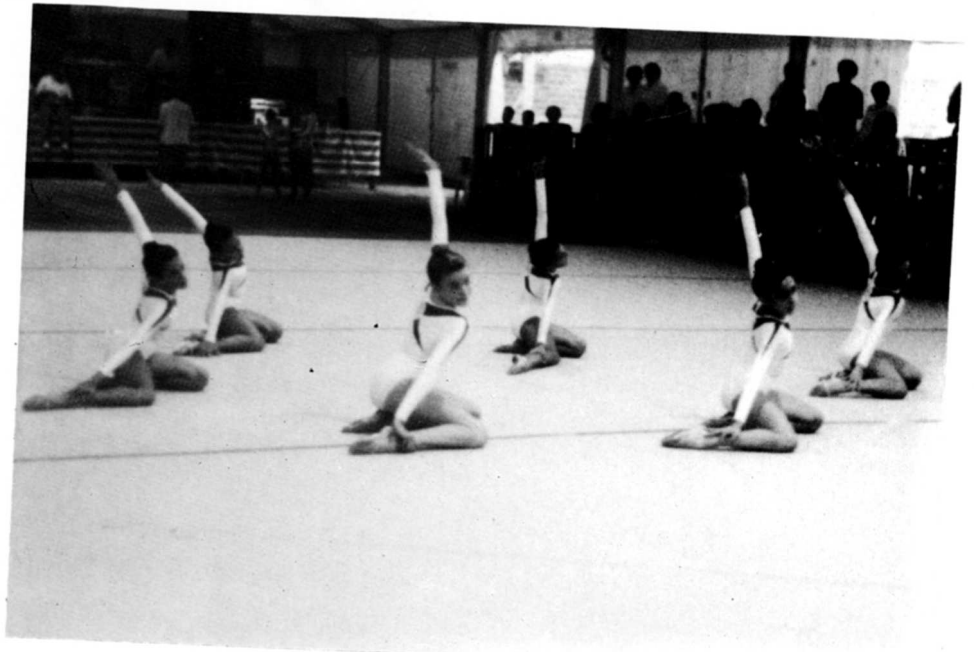
Del 28 al 31 d'agost, ambdós inclosos, va tenir lloc la festa major del nostre poble.

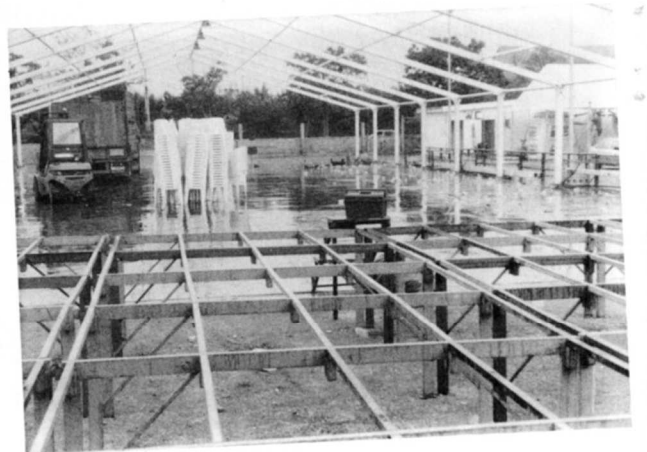
Un replet programa d'actes (balls, sardanes, pallassos, genganter i grallers, futbol, correfocs, escacs, grups d'animació ...) per a tots els gustos i edats va aconseguir que la gent participés de la festa i intentés fer una petita aturada en el xafogós treball d'estiu.

Dins dels actes a destacar es podria citar l'actuació de JORDI L.P. humorista, que amb el seu espectacle i les seves dots artístiques va aconseguir rialles de tots els reunits sota la carpa i va aixecar multitud d'aplaudiments. Com a novetat destacar l'exhició de gossos nòrdics.

Museu de la Noguera

Breu referència històrica

El Museu Comarcal de la Noguera neix amb el conveni signat entre el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Balaguer el dia 31 de gener de 1983, el qual fixava la transformació en comarcal de l'antic Museu Municipal de Balaguer i amb la finalitat d'administrar i organitzar el patrimoni museístic de Balaguer, procurar la coordinació de l'activitat museística de tota la comarca, i el desenvolupament al servei d'aquesta de les tasques de recerca, documentació, conservació-restauració, difusió i pedagogia del patrimoni integral de la comarca.

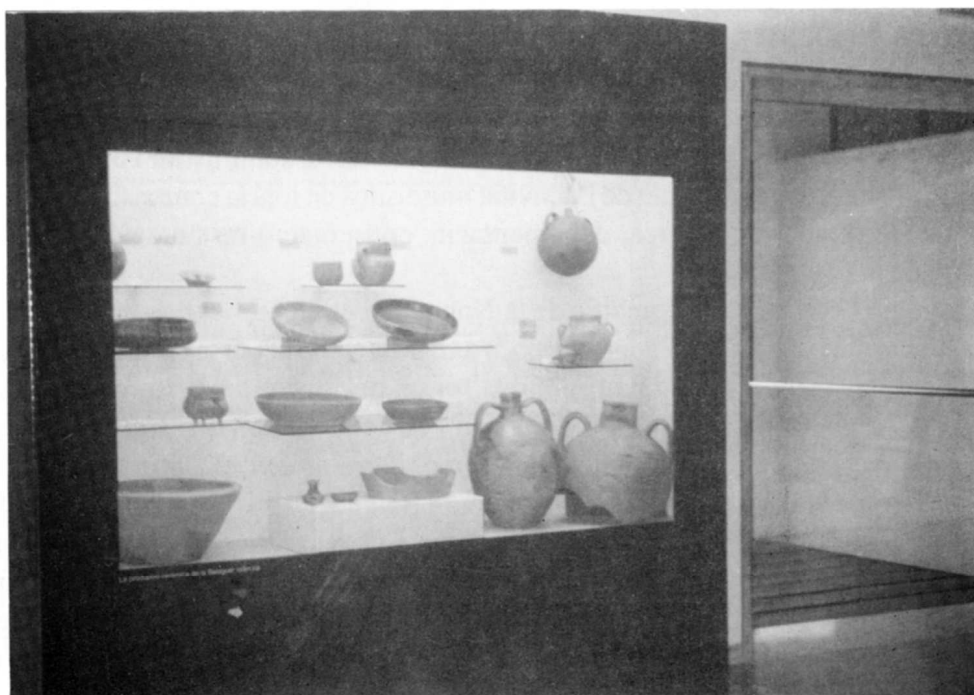
El patrimoni islàmic i comtal de la comarca de la Noguera, i especialment el de la ciutat de Balaguer, conforma un dels conjunts més importants d'aquesta època a Catalunya, tant per la quantitat com per la qualitat de les seves restes. La rellevància d'aquest patrimoni va ser un dels factors determinants de la creació del Museu Comarcal de la Noguera l'any 1983. La dimensió que se li va donar a aquest patrimoni ha estat reconeguda per institucions tant públiques com privades. A més darrerament, el Departament de Cultura de la Generalitat en el seu mapa de Parcs Arqueològics, va incloure Balaguer, i més concretament el Pla d'Almatà i Castell Formós, com l'indret on s'explicaria el món islàmic a Catalunya (aquest projecte està en fase de declaració de B.C.I.N.). A més, el mateix Departament de Cultura va entendre que el punt inicial d'aquest projecte passava per la construcció d'un equipament nou, el Museu de la Noguera, que es convertiria en la seu central d'aquest projecte. Edifici que recentment, ha estat considerat com una de les millors realitzacions arquitectòniques de Catalunya.

El que es proposa és convertir aquest fet diferencial en el principal impulsor de la dinamització del patrimoni local, en l'eix de tota proposta de difusió tant a nivell científic com escolar i turístic. Aquesta és la filosofia del marc general fixat al PROJECTE DE GESTIÓ DEL PATRIMONI ISLÀMIC I COMTAL DE LA CIUTAT DE BALAGUER (desembre de 1992). Representava un plantejament nou i actual per al projecte museístic de Balaguer, alhora el marc epistemològic, de l'edifici de nova planta inaugurat l'any 1995 i girava al voltant d'un pla estratègic encaminat a dinamitzar el ric patrimoni medieval de la ciutat de Balaguer. En un segon estadi, si és vol dir administratiu, aquest patrimoni de la ciutat hauria de vincular-se amb la resta del territori tant comarcal com nacional.

Des del Museu de la Noguera es parteix de dos enunciats bàsics:

1. El fet diferencial de Balaguer és «la ciutat de les dues cultures», la islàmica i la cristiana.
2. El Museu es considera com el centre de la interpretació d'un conjunt més ampli.

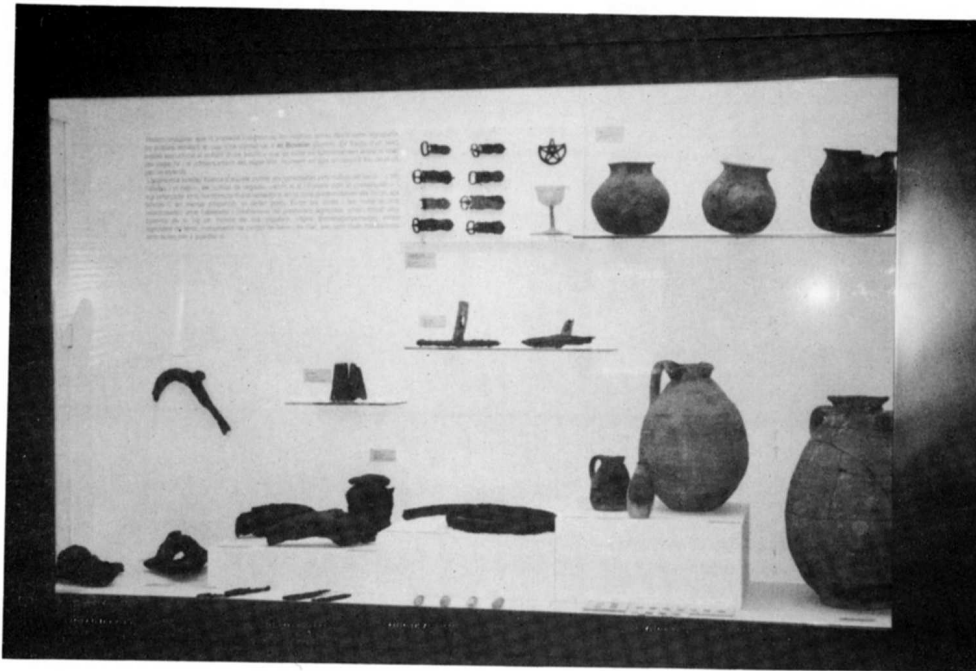
Museu de la Noguera. Centre d'interpretació.

La seu del Museu Comarcal de la Noguera ha de desenvolupar les funcions pròpies d'un museu: recollida, conservació, restauració, documentació, estudi, exhibició i difusió. No hauríem d'oblidar que en el Decret de creació del Museu Comarcal de la Noguera, així com en els posteriors Projectes Museològics, el Museu es definia com «un equipament cultural amb les funcions bàsiques de reunir, conservar, documentar i difondre els diferents aspectes i testimonis de la història, cultura i natura de la comarca de la Noguera».

D'aquestes funcions les que en aquests moments interessa destacar són l'exhibició i difusió. El Museu, a través de les Sales d'Exposició Permanent es convertirà en el Centre d'Interpretació de tot el projecte de dinamització del Patrimoni d'època medieval de la ciutat de Balaguer.

Seria l'òrgan que explicaria el fet islàmic i comtal de Balaguer i territori a partir de cadascun dels elements en els que s'hi està desenvolupant un projecte d'investigació: territori, ciutat, Pla d'Almatà i Castell Formós.

Seguint les directrius proposades en el projecte museogràfic del museu comarcal de la Noguera (juny 1993) s'ha preparat el muntatge de les sales d'exposició permanent que porta per títol «**Hisn Balagî- Balaguer. De la madîna a la ciutat**», i que fou inaugurat el passat 19 d'abril.

«Hisn Balagî-Balaguer. De la Madîna a la ciutat».

Balaguer, ciutat d'origen islàmic, aconseguí una categoria de primer ordre tant en època islàmica com en època comtal com a resultat de la seva vinculació amb les famílies que van marcar la història del territori que avui conforma Catalunya.

El muntatge està dividit en quatre sales. La primera es centra en el marc territorial i polític del que fou la Marca Superior d'al-Àndalus i els comtats catalans fent especial esment en el component social i ideològic de les dues cultures enfrontades. Destaca la presència dels materials d'època visigoda procedents del poblat de El Bovalar (Serós), segurament el conjunt d'inicis del segle VIII més important de Catalunya, amb una àmplia representació ceràmica, estris metàl·lics, etc. així com el conjunt de sivelles de cinturó, copa de vidre i tresor monetari. La segona sala, sota el títol **Madîna Balagî**, tracta amb profunditat la ciutat islàmica, on destaca el Pla d'Almatà, el jaciment arqueològic d'època islàmica més important de Catalunya i una àmplia mostra de la vaixel·la andalusina de producció local.

Hisn Balagî títol de la tercera sala presenta el Castell com a centre del poder, tant en època islàmica com en època comtal, del qual cal destacar les guixeries que decoraven el palau àrab que el governador de la taifa Lleida Yusuf al-Muzaffar es va fer construir entre 1046 i 1050, i que representen un dels pocs conjunts de l'arquitectura islàmica d'aquesta època a la península ibèrica comparables amb les restes de l'Aljaferia de Saragossa o l'alcassaba de Màlaga. També hem de destacar les restes del palau comtal, tant elements de decoració arquitectònica com restes de la vaixel·la comú i de luxe (ceràmica de reflex metàl·lic de Manises) dels comtes. Finalment la sala ha incorporat tres metres de les conduccions d'aigua dels jardins del palau comtal realitzades a base d'alçatats i rajoles blaves de Manises-Paterna.

L'última sala, titulada **Ciutat de Balaguer**, està dedicada a explicar els trets característics de la ciutat dels segles XIV-XV, època en què fou la capital del Comtat d'Urgell.

Fitxa tècnica

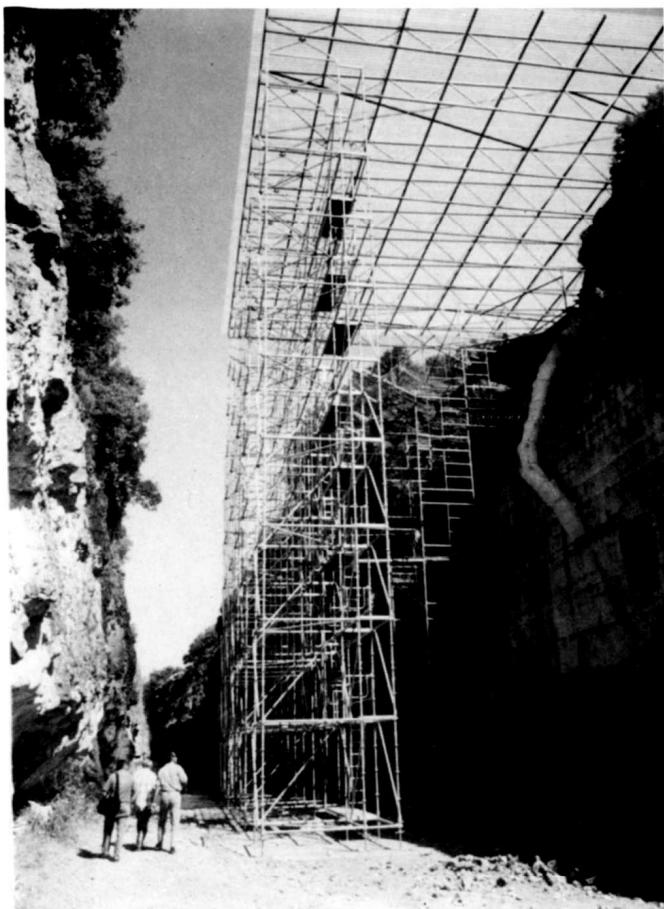
- * Nom: Museu de la Noguera.
- * Adreça: Plaça dels Comtes d'Urgell, 5. 25600 Balaguer.
- * Tel.: 973. 445194.
- * Fax: 973. 445053.
- * E-mail: museucn@tinet.fut.es
<http://www.museucn.com>
- * Horari: feiners, diumenges i festius d'11 del matí a 2 del migdia. Dilluns tancat
- * Any de fundació: 1983.
- * Col·leccions: arqueologia i art.
- * Propietat i gestió: Fundació pública municipal de l'Ajuntament de Balaguer.
- * Tipus d'edifici: edifici de nova planta construït entre 1992 i 1995.
- * Superfície edificada: 1500 m2 dividits en tres plantes.
- * Serveis: magatzems, laboratoris i despatxos tècnics en planta soterrani; sala d'exposicions temporals, recepció i botiga, direcció-administració i sala de consulta-biblioteca en planta baixa; i sales d'exposició permanent (300 m2) en planta primera.

Josep Giralt i Balagueró

A LA RECERCA DELS ORÍGENS DE L'HOME

UN VIATGE A ATAPUERCA

Una de les preocupacions més constants dels investigadors de tots els temps, és el d'arribar a saber quins són els orígens més antics de l'home actual i quin ha estat el llarg camí evolutiu que aquest ha hagut de seguir per convertir-se en l'únic ésser intel·ligent que ha poblat tot el planeta. Encara que en els darrers trenta anys s'ha avançat molt en aquest sentit, encara s'està molt lluny de poder respondre als múltiples interrogants que la mateixa qüestió planteja.

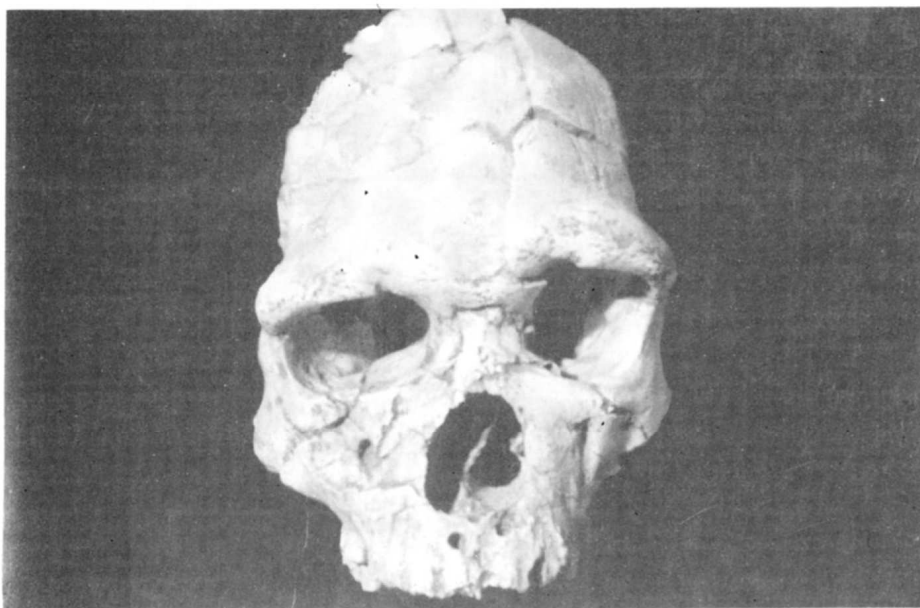

LA IMPRESSIONANT BASTIDA DE PROTECCIÓ DE GRAN DOLINA

Ara per ara, la comunitat científica de prehistoriadors (arqueòlegs, biòlegs, geòlegs, paleontòlegs i fins i tot botànics que treballen en el tema) sembla acceptar que els orígens de l'espècie humana va començar a desenvolupar-se a l'Àfrica fa uns quants milions d'anys i que, des d'allà, es va anar estenent per l'Àsia i l'Europa. Les primeres eines de pedra més primitives que es coneixen (eines fetes expressament, no casuals) s'han pogut datar

amb tota certesa en uns dos milions i migs (2.500.000) anys. El problema principal de tot això rau que els fabricants d'estrils no pertanyien tots a una mateixa branca d'hominids, sinó a diferents gèneres que, en alguns casos, fins i tot, eren coetanis i, per això mateix, ara per ara és impossible de saber de quina d'aquestes branques d'hominids deriva directament la rassa humana actual.

Els científics també estant segurs que les eines fabricades intencionadament per alguna branca d'aquests homínids trobades a Europa es poden datar en més d'un milió i mig (1.500.000) d'anys, encara que aquestes eines no van mai associades amb restes (ossos o dents) dels seus fabricants per a poder-ne determinar l'espècie. Les restes humanes més antigues que fins fa pocs anys es coneixien a Europa eren la mandíbula de Mauer, trobada prop del riu Nekar (Alemanya) i el crani de la cava d'Aragó, a Taltaüll (Catalunya Nord), restes a les quals se'ls dona una antiguitat de prop de cinc-cents mil (500.000) anys.

CRANI DE LA COVA DE L'ARAGÓ (TALTEÜLL, CATALUNYA NORD)

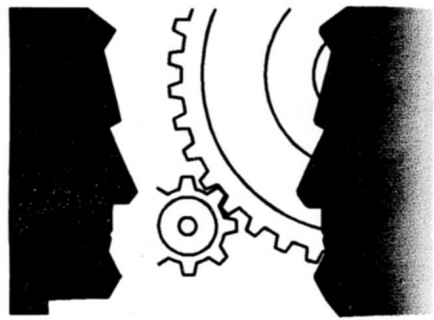
Al mes de juny de 1994, però, un equip d'investigadors de les universitats Complutense de Madrid i la Rovira Raure de Tarragona, dirigits per l'arqueòleg Eudald Carbonell que des de fa prop de vint anys estudien els interessants jaciments de la **Sierra de Atapuerca** (Burgos) entre els quals hi ha la **Cima de los Muertos** que ha donat fins ara el nombre de restes humanes més important d'Europa d'una antiguitat de prop de tres-cents mil (300.000) anys, van descobrir al jaciment de la **Gran Dolina** (una cova esfondrada que a primers de segle va posar al descobert el tall fet per la construcció de la

via d'un trenc miner i que fins ara havia quedat sense estudiar) les restes d'almenys sis individus (86 restes d'ossos i dents) d'un grup d'homínids desconegut fins llavors, que van viure ara fa vuit-cents mil (800.000) anys, al qual van batejar amb el nom **Homo antecessor**, del qual segurament deriva, segons la teoria de l'Eudald Carbonell, l'home «Neanderthal» que va poblar Europa fa més de cent mil anys. L'**Homo antecessor** és, doncs (a falta d'altres descobriments), l'homínid més vell d'Europa.

Com que l'Eudald Carbonell va venir a Artesa, el maig de l'any passat, a estudiar els materials del paleolític Inferior del jaciment del Clot del

Ballester que es guarden al nostre Museu, per a publicar-los als «Quaderns d'Arqueologia» del Grup de Recerques de «La Femosa», vam estar parlant llargament dels importants descobriments paleolítics a la **Sierra de Atapuerca** i sobretot els de l'any anterior a la **Gran Dolina**, ens va convidar a visitar aquests jaciments al mes de juny (mes en què tot l'equip hi estaria treballant). Naturalment, no ens vam deixar escapar l'oportunitat de conèixer «in situ» i de la mà del seu principal descobridor, aquells importants jaciments, els quals no només havien donat les restes de l'homínid més antic

Converses de *La Femosa* Edith SCHAAR

(Una vida dedicada a l'Art)

A JOAN MIRÓ

D'un roig encès
voldria el món
i dir les coses
tal com són.

(Raimon)

Avui hem anat a entrevistar una gran artista alemanya que es diu Edith Schaar, bona amiga d'en Ramon Serra, a la Floresta. Just en arribar, ens diu que potser fóra lògic que, abans de parlar, anéssim a veure una mostra de les seves obres, per a situa'-nos. La qual cosa, va ser molt ben rebuda per a mi, perquè no coneixia res d'aquesta senyora. Vam pujar a l'estudi, i ens vam estar una mitja hora llarga, veient obres seves i dels seus alumnes; tapissos (alguns de transparents), fets amb àgates portades expressament del Brasil, també ens explicava com es tenyia els colors ella mateixa, de tot tipus de plantes silvestres, composicions genials, amb mobles i objectes que recull del que la gent llença, i moltes altres coses. Després ens vam asseure, el Ramon va preparar la gravadora i la seva inseparable màquina de fotos i començà l'entrevista.

Vostè va néixer a Alemanya?

Bé, llavors era Alemanya. Vaig néixer en un poble, prop de Danzing, que ara pertany a Polònia. El meu poble era (és) a la riba dreta del riu Oder i ara aquest riu és la frontera entre ambdós països.

No li ha suposat un trauma, aquesta pèrdua, per dir-ho d'alguna manera, dels seus orígens?

Bé, sí. És molt dur haver de fugir, a dinou anys, amb els meus pares i germans i per tot equipatge una maleta i una manta. Tot el que vam passar està escrit en un diari que avui traduiré, perquè hi ha molta gent interessada a saber com vam patir la guerra la gent d'aquella zona. Quan fugíem, recordo, el mes de gener de 1944, nevava i estava tot glaçat, la temperatura era de 20 graus sota zero. Ens van portar en tren fins Hamburg. Sí, és dur, deixar-ho tot endarrera i començar del no-res. El meu pare, que era professor, el van destinar a un poble prop d'Hamburg i jo vaig estudiar en una escola d'Art Modern. Però val a dir que, en temps d'Hitler, no es coneixia res de l'Impressionisme ni de l'Expressionisme ni de cap tipus d'abstracció. Tot el més modern estava rigorosament prohibit. Jo no havia vist mai cap pintura d'aquests tipus.

Així només estava autoritzat el Realisme?

Exactament. Però per a mi, el Realisme, és com una foto; jo feia aquest tipus de pintura, però no em sentia realitzada.

Quan va conèixer els altres corrents pictòrics, la devien impactar força?

Després d'ela guerra, el meu professor d'Art, que havia estat alumne del pintor Kukowska, expressionista, ens va ensenyar aquella pintura, que era totalment nova per a mi, i em va fascinar, i vaig començar a pintar amb un entusiasme com mai a la vida l'havia tingut, perquè per a mi era un món totalment nou.

Quins pintors la varen impactar més?

Per a mi els expressionistes, com Kokowska, Cezanne, en l'abstracte Van Master, alemany, també Matisse, Van Gogh, Gaugin. També Picasso, una nova dimendió, plena de colors i il·lusió, altres camins que

EL DIPÒSIT VELL D'ARTESA

L'arribada de l'aigua del Canal d'Urgell va significar un canvi total per les nostres terres i per la mentalitat de la gent. Es pot dir que amb l'arribada de l'aigua s'iniciava la modernitat per aquesta part del país. La possibilitat del regadiu assegurava les collites i tallava la dependència secular de l'agricultura amb les pluges. Però el canvi de secà a regadiu va ser difícil, complicat i va esdevenir una tasca molt lenta i feixuga pels nostres avantpassats. En els primers temps, fins i tot, el regatge de molts camps va provocar epidèmies per l'entollament d'aigües. Aquestes malalties pròpies d'aigües entollades va fer prendre consciència de la necessitat de proveir-se de dipòsits sanejats, lligats a les aigües del canal, i que asseguressin el consum d'aigua potable de la població. A Artesa aquesta nova consciència sanitària es veu molt clara en diverses actes de sessions de l'Ajuntament dels anys 1881 a 1884 en les quals es demana l'anul·lació de la bassa d'on s'havia abastit d'aigua el poble des de l'època medieval i la construcció d'un nou dipòsit d'acord amb les necessitats de la població.

Però no va ser fins al 7 d'octubre de 1883 que l'Ajuntament d'Artesa de Lleida en sessió extraordinària, presidida per l'alcalde Batista Morera i amb assistència dels regidors Miquel Batlle González, Miquel Bosch, Miquel Olomí Mor, Josep Pujol i Miquel Batlle Solé, va prendre l'acord de construir un dipòsit per emmagatzemar aigua del Canal d'Urgell i fer desaparèixer la bassa d'on s'abastia el poble per ser contrària a la «higiene i salut pública», tal com es diu a l'acta de la sessió. Segons aquesta, el dipòsit s'havia d'ubicar a la part alta de la població i des d'ell s'havia de construir una canonada fins a la font pública i abeurador i havia de comptar amb una capacitat suficient per abastir d'aigua a tots els habitants i bèsties domèstiques de tota mena, al menys per dos mesos en temps d'escassetat.

A la mateixa sessió de l'Ajuntament, a més de l'alcalde i regidors, hi assisteixen Josep Oró, Ramon Aran, Josep Olomí Mor, Salvador Jové i Isidre Drudis Mòdol en qualitat de grans

propietaris locals i entre tots acorden que les despeses de construcció del dipòsit es sufragarien de l'import de l'arrendament de les herbes dels comunals i dels femers de les pletes, a excepció de les quantitats necessàries per la reparació de les pletes i el tant per cent corresponent a la contribució del Govern. Així mateix els propietaris assistents es comprometien a cedir l'import de l'arrendament de les herbes de les seves finques particulars a l'Ajuntament per contribuir al finançament de les despeses de construcció del dipòsit fins a completar el seu pagament. En aquesta mateixa sessió es va acordar nomenar una junta per l'administració de les obres i per controlar l'arrendament de les herbes i fems, el president honorari d'aquesta junta seria l'alcalde Batista Morera i els altres alcaldes que exercicin el càrrec durant el temps de durada de les obres. Com a president efectiu d'aquesta junta es nomenà a Ramon Aran, com a vicepresident Salvador Jové, com a dipositari Miquel Batlle González, com a secretari interventor Miquel Batlle Solé i com a vocals Josep Olomí Mor i Josep Oró Niuvó.

El projecte de construcció d'aquest nou dipòsit municipal, que porta data de 15 de maig de 1885, fou redactat per l'arquitecte lleidatà Celestí Campmany i Pelliser, del qual en parlarem abastament més tard. A l'Arxiu Municipal d'Artesa es conserva el pressupost i les condicions facultatives d'aquest projecte, però no s'han trobat els plànols del mateix, encara que una visita acurada al dipòsit vell ens permet percebre que l'obra s'ajusta perfectament a les dades constructives que s'especifiquen en el projecte, de les quals es poden treure moltes particularitats de com es treballava fa cent anys. El dipòsit en qüestió, situat a la sortida del poble, al peu de la carretera d'Artesa a Aspa, és semisoterrani, de forma rectangular, orientat de nord-est a sud-oest, de 26,20 de llargada i 10,60 m. d'amplada, té per tant en total una superfície de 277,72 m² i està cobert per una volta de canó rebaixada, amb dues claraboies circulars a la part alta d'aquesta per la ventilació de l'aigua. La part central de la volta té una alçada que oscil·la en-

tre els 4,30 m. en un extrem i uns 4 m. en el contrari i els murs dels costats medeixen entre 2,80 m. i 2,95 m. La primitiva entrada d'aigües està situada a l'inici de la volta de l'extrem de la paret que va paral·lela a la carretera (angle oest) i la sortida a la part baixa de l'extrem contrari d'aquesta (angle nord), sortida que es troba ubicada davant mateix de les escales de pedra d'accés a l'interior del dipòsit. La capacitat màxima d'aigua es pot estimar aproximadament en uns 835 m³.

En el sistema constructiu són curioses les especificacions que es fan sobre els murs perimetrals que (copiem directament del text castellà de la memòria constructiva) «tendran setenta centímetros de espesor y estaran formados de mamposteria concertada unida con mortero hidráulico. La ejecución de esta fábrica deberá ser sumamente esmerada, debiendo quedar perfectamente sentados y calzados todos los mampuestos y procurando dar a estos la forma conveniente para que ajusten en el hueco que han de ocupar. No podrá emplearse ninguna piedra cuya menor dimensión no exceda de veinte centímetros. En cada metro superficial se colocará por lo menos dos claves o perpiños que abarcan todo el espesor del muro, procurando que los demás mampuestos enlacen debidamente y por el paramento del tradós se macizaran todos los huecos que puedan quedar entre el muro y las tierras... Se elevará la fábrica por hilada a nivel de cuarenta a cincuenta centímetros de altura... Estos muros se revestiran con una capa de mortero hidráulico cuyo espesor no será inferior a cuatro milímetros».

No menys interessant és la forma com es fa la volta de canó rebaixada de la qual diu: «tendrá sesenta centímetros de espesor en la clave y se construirá de fábrica mixta de sillarejos y mamposteria. Dividiendo la longitud del depósito en cinco partes iguales se construiran cuatro arcos de sillarejo de un metro cuarenta centímetros de longitud, disponiendose por uno y otro lado de cada arco las correspondientes adarajas o endejas para la debida trabazón. En la parte que se construya de mamposteria se procurará dar

Escales d'accés al dipòsit

a los mampuestos la forma de dovela haciendo uso del martillo y aún del picón si fuese necesario, uniendose esta fábrica así como el sillarejo con mortero ordinario... Podrá la bóveda construirse por tramos, pero deberán emplearse dos cimbias al objeto de que constantemente exista una de ellas colocada».

Són aquests els dos elements constructius més característics del dipòsit vell; després es mencionen tots els detalls d'acabats de l'obra, en els quals es recalca la bona qualitat que han de tenir els morters i ferros de les reixes i de la barana de l'escala, de la bona consistència de les pedres, etc. Les quals, tal com especifica la memòria del projecte, es tragueren de la pedrera del Pla, situada a uns tres quilòmetres del poble, al costat dret de la carretera d'Artesa a Aspa, a

poca distància de la Bassa del Pla.

Altres aspectes interessants del dipòsit són la solera, que està formada per rajoles de terra cuita assentades sobre una capa de formigó hidràulic de vint centímetres, especificant-se en el projecte que «antes de extenderse el hormigón se recorrerá a niveleta el fondo actual, dándole la pendiente necesaria para que no se detenga la menor cantidad de agua en el depósito; a este efecto la solera se hallará en el ángulo de salida treinta centímetros más baja que en los otros tres ángulos, determinandose de esta suerte, dos planos inclinados, cuya intersección será la diagonal que une el nivel de la solera del ángulo de salida con el del otro extremo de la diagonal... Una vez estendida la capa de hormigón se sentará el solado de baldosa empleando también mortero hidráulico; se procurara que las juntas tengan el menor espesor posible y que no aparezcan resaltes ni irregularidades en la superficie del solado». Són també interessants les prescripcions que es fan en relació a les tuberies d'entrada, sortida i desaigüa, formades per tubs de ceràmica amb l'interior vernissat amb encaixos encadellats en els seus extrems per a la seva unió.

El termini d'execució de l'obra es fixava en un any a comptar des del dia de comunicació al contractista l'aprovació de la subhasta; la recepció provisional de l'obra es fixava en els quinze dies següents a la seva finalització amb les verificacions pertinents de la construcció per part de l'arquitecte director i en presència de la junta local nomenada per l'Ajuntament i efectuant-se unes proves consistents en: «hacer entrar y salir el agua del depósito, observar la marcha de ésta por la cañería, hacer funcionar las llaves y compuertas y en suma cuantas apreciaciones se juzguen necesarias para adquirir el convencimiento de la buena ejecución de las obras. Examinadas esta pruebas y operaciones y siempre que den un resultado satisfactorio, se declarará efectuada la recepción provisional».

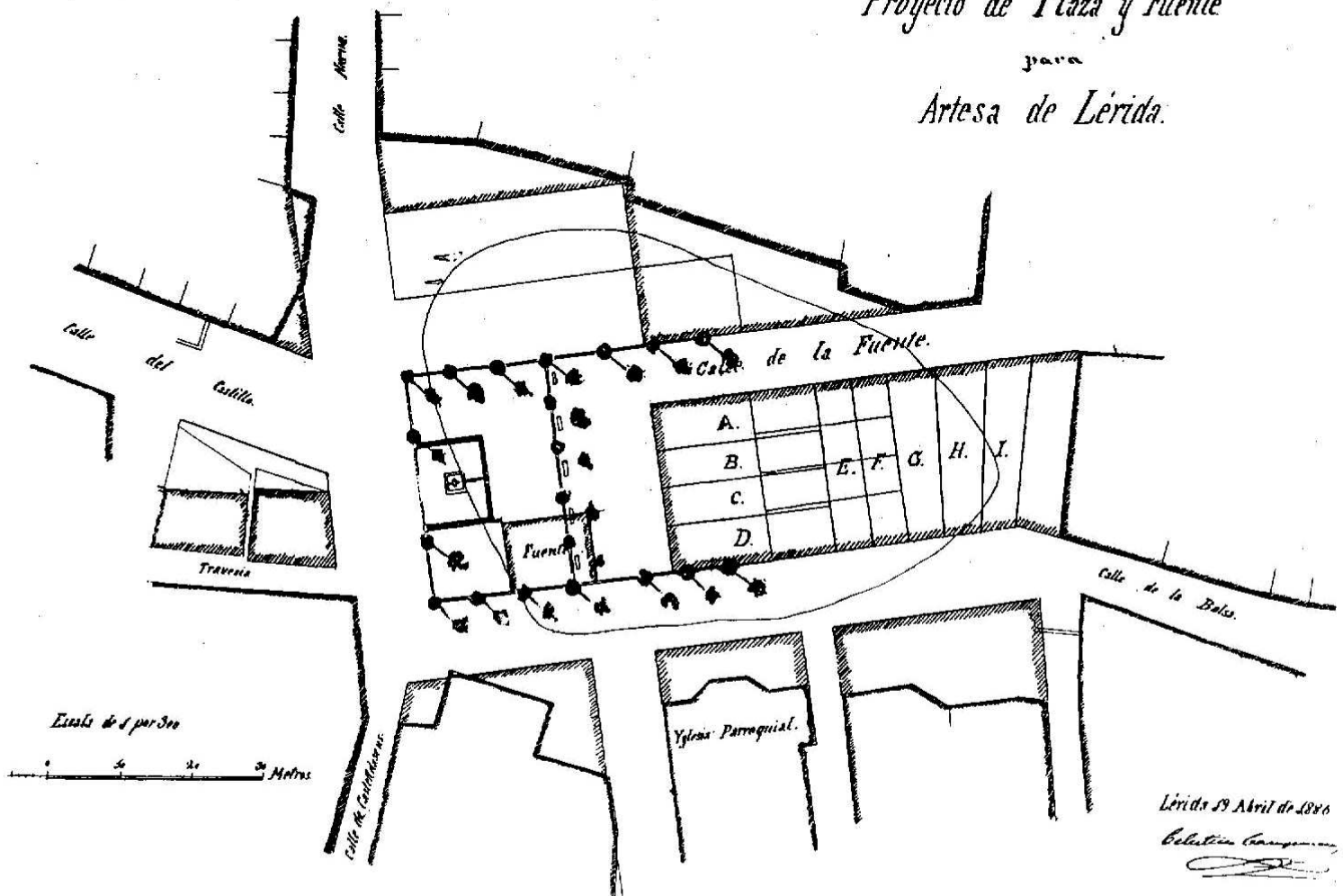
La recepció definitiva de les obres es fixava als quatre mesos de verificada la provisional, amb les mateixes formalitats que aquesta, essent responsable el contractista durant aquest període de la bona execució de les obres, obligant-se aquest a reparar els desperfectes i corregir els vicis o defectes no observats durant la recepció provisional. El pagament de l'obra estava previst efec-

tuar-lo en quatre terminis durant un any, amb una retenció de la cinquena part del valor de l'obra fins que estigués aprovada la recepció definitiva.

El pressupost d'execució material de l'obra era de 10.929 ptes, de les quals 9.250,72 ptes corresponien a la construcció del dipòsit i 1.678,28 ptes a les canonades i el pressupost de contracta era de 12.141,19 ptes, ja que a l'anterior s'hi afegien un 6% de benefici industrial (665,74 ptes) i un 5% d'imprevistos (546,45 ptes), al qual s'hi sumava un 8% (971,28 ptes) corresponent a les despeses del projecte, direcció i inspecció de les obres per part de l'arquitecte. En total el cost previst del dipòsit era de 13.112,47 ptes. La contractació de l'obra es va fer pel sistema de subhasta a la proposta més aventajosa, la qual va tenir lloc el mes de juliol de 1885. Els constructors participants a la mateixa havien de dipositar una fiança de 100 pessetes a la Junta del dipòsit, la qual es retornava al licitador un cop efectuada la licitació, a excepció de la de l'adjudicatari que la conservava la junta fins a la formalització del contracte. Preveient-se que en la signatura d'aquest que l'adjudicatari havia de fer un dipòsit provisional de 300 ptes per tal de respondre a la bona execució de les obres. L'aprovació de l'adjudicació de les obres de construcció del dipòsit als senyors Francesc Tarragó i Josep Canela, naturals i veïns de les Borges Blanques, es va fer el 8 d'octubre de 1885, en una sessió extraordinària de l'Ajuntament presidida per l'alcalde Josep Olomí Mor, acordant-se també les dates dels pagaments dels diferents terminis.

La construcció del dipòsit sembla que es realitzà en el temps previst, segons es desprèn d'una carta del 20 de novembre de 1886, en la qual es diu que el dipòsit, i també la canonada fins a la font pública, ubicada a la plaça del darrera de l'església actual, estaven acabades. La construcció de la part de la canonada no inclosa al pressupost de l'obra del dipòsit, així com de la font foren aprovades per l'Ajuntament d'Artesa en les sessions celebrades el 16 de juny i el 25 i 26 de juliol de 1886, adjudicant-se les obres, en una d'aquestes sessions, a Francesc Tarragó de les Borges Blanques i el valor total de les mateixes fou de 800 ptes, les quals es preveia sufragar de l'arrendament de les herbes del terme, així com

Proyecto de Plaza y Fuente
para
Artesa de Lérida.

PROJECTE DE L'ARQUITECTE CELESTÍ CAMPANY DE LA PLAÇA D'ARTESA (1886)

de la venda dels patis sorgits amb motiu de la inutilització de la bassa.

La primera part de l'abastiment d'aigua potable del nostre poble no quedà clos fins al 1887 en què es va construir una nova font de pedra amb tres piques, construcció que fou aprovada per l'Ajuntament d'Artesa en la sessió de l'1 de maig, per un preu de 129 ptes, el conjunt darrerament estava emplaçat davant de cal Pelat (actualment Caixa de Catalunya), on fou traslladada del seu emplaçament anterior, segons sembla ubicat en un indret aproximat a la casa actual de cal Piga. Feiem referència a la conclusió de la primera part d'abastiment d'aigües, ja que la segona part faria referència a la portada d'aigua a les cases fet que es produí més tard, ja en el segle actual. A l'Arxiu Municipal d'Artesa es conserva també el plànol d'una plaça amb una font, signat per l'arquitecte Celestí Campmany, amb

data de 19 d'abril de 1886. Projecte que cal considerar com a lligat a la construcció i funcionament del dipòsit vell. Aquesta plaça es projectava construir a l'indret que ocupava la bassa d'abastiment d'aigua potable de la població abans de la construcció del dipòsit vell, la qual estava situada, com és sabut, a la part central del poble, a l'indret ocupat en l'actualitat pels carrer Primavera, Bassa i plaça actual. Pel traç que sembla endevinar-se d'aquesta bassa en el dibuix, en el projecte la plaça només ocupava una part de l'àrea de la mateixa, la resta de l'espai es dividia en nou solars (lletres A-I del plànol), els quals tenien en total una superfície de 1.130m² amb un valor de venda de 1512,78 ptes, la qual cosa representa un preu aproximat de 1,34 ptes/m², d'aquests solars el més grans tenien 146,90 m², amb un valor de 220,35 ptes i els més petits una superfície de 113 m², amb un valor de 169,10;

la resta de la superfície ocupada per la bassa es destinava a plaça i vials públics, amb la qual cosa es dotava al poble d'un gran espai del qual estava mancat. Sembla que les necessitats pecuniàries de l'Ajuntament d'Artesa per fer front a les despeses de construcció de les escoles actuals va fer necessària la venda de part dels terrenys destinats a plaça i que aquesta quedés reduïda a partir d'aleshores a l'espai actual.

L'arquitecte Celestí Campmany i Pelliser, autor dels projectes del dipòsit vell i de la plaça i director de les obres del dipòsit, va néixer a Lleida l'any 1847. Era fill d'un comerciant de Sant Feliu de Llobregat establert a la capital del Segrià, en Jaume Campmany i Sandiumenge i d'Emerància Pelliser i Ponsa, nascuda a Barcelona. Va cursar els primers estudis a Lleida i després la carrera d'arquitectura a Madrid, obtingué el títol l'any 1872; començà la seva vida professional en aquesta darrera capital, però amb el pensament i l'anhel de tornar a la seva ciutat natal a exercir la seva professió. L'ocasió va ser el trasllat del llavors arquitecte provincial en Juli Saracibar, plaça que li va ser concedida l'any 1877, per aleshores president de la Diputació de Lleida Marià Quer, càrrec que ocupà fins a la seva mort esdevinguda l'any 1914. Entre aquestes dates, moltes de les obres que depenien de l'anomenat organisme provincial van ser projectades per Celestí Campmany: la presó cel·lular el 1878, avui enderrocada i situada al lloc que actualment ocupa la Delegació Provincial d'Hisenda; el projecte de conducció d'aigües per l'abastiment de la part alta de la ciutat de Lleida, fet conjuntament amb Josep Veciana (1880), el palau de la Diputació de Lleida, fet com a reforma de l'antiga casa Inclusa l'any 1893, la direcció d'obres de la Maternitat, o el projecte de les escoles de Linyola o Pradell, que no s'arribà a construir; són obres seves que s'han pogut arribar a conèixer, ja que els arxius de la Diputació de Lleida s'ha perdut en gran part.

Però a més a més, des del primer moment de la seva arribada a Lleida va ser nomenat arquitecte del Bisbat de Lleida i també del d'Urgell; per la qual cosa moltes de les construccions i reparacions sobretot, d'esglésies, són obra seva; la llista seria llarga però en podríem anomenar l'ampliació i direcció d'obres per més de dotze anys de l'església de Sant Joan, i pràcticament

de nova planta com les de la Púrrissima Sang i Sant Pau de Lleida, així com la del Convent de Sant Bartomeu de Bellpuig (1906) del qual també va fer una ampliació d'un cos d'habitacions, el Seminari Conciliar de Lleida al 1893, actual seu de la Universitat de Lleida i al mateix any la rehabilitació de l'església de sant Martí, que funcionava com a presó nacional; i la intervenció en reparacions de més o menys importància de les esglésies de Tolva (1881), Pont de Suert (1884), Estadilla (1887), Menarguens (1891) i Almenar (1900).

Com a arquitecte també desenvolupà la seva activitat privada, amb despatx primer al carrer Estreteries 9, i després al carrer Major 17 (actualment 11), construint projectes com el teatre d'estiu als Camps Elisis (1880), la casa del senyor Rios (1877), la casa Aldomà (1881) entre els carrers Major, Cavallers i Blondel; la d'en Libori Aguado al desaparegut carrer Redola, i la casa d'en Frederic Ferrari a la plaça de la Paeria, ambdues al mateix any; la casa d'en Josep Llobet (1883), la casa de n'Eduard Aunós (1899), la fàbrica d'en Salvador Balaguer (1899); les escoles de la Sagrada Família a Bellvís (1905) i al carrer Democràcia de Lleida (1906); i el Liceu Escolar del gran pedagog Frederic Godàs l'any 1912, que després va ampliar el 1913 en el decurs de les obres; i que és l'expressió modernista d'un arquitecte que va tenir una educació clàssica, però que va saber projectar a l'estil de vanguardia, unes escoles també de vanguardia.

En conjunt, entre els projectes fets, els que no s'arribaren a construir i els que a hores d'ara estan enderrocats, però que en definitiva formen part de la història de Lleida i de les comarques de Ponent, l'obra d'en Celestí Campmany és d'un abast considerable i la seva figura es prou important pel nostre poble com per no restar oblidada, sobretot enguany en què es compleixen els 150 anys del seu naixement.

Antoni Twose i Sánchez

Josep Gallart i Fernández

FOLKLORE

HISTÒRIES I CONTES (117)

ARTESENC

EL JAUMET DESMEMORIAT

Per a cloure aquest apartat del **Folklore Artesenc** que hem subtitulat *Històries i contes*, avui publiquem un conte totalment artesenc que havíem sentit de petits i que no sabem ben bé si és una adaptació d'un altre conte popular que algú, a Artesa, el va començar a explicar de la manera que ara ho farem nosaltres. Val a dir que aquest conte, com que ens feia molta gràcia, ja l'havíem publicat en aquestes mateixes pàgines. Vegeu LA FEMOSA núm. 58, novembre del 1984. Si el tornem a publicar ara es per la necessitat d'aplegar-lo amb els altres en aquest apartat del nostre folklore. Com que el conte que nosaltres havíem sentit de petits no tenia títol, l'hi vam posar aquest:

El Jaumet desmemoriat

Una vegada hi havia a Artesa de Lleida un xicot que es deia Jaume, però que tothom li deia Jaumet. El Jaume (que nosaltres també li direm Jaumet), era un xicot tant distret que no es recordava mai del que li deien. Ell que sabia de sobres el seu defecte, quan els seus pares li manaven alguna cosa, ell ho anava repetint en veu alta una i mil vegades per la por que, després no se'n recordés.

Un dia, els seus pares li van manar d'anar al poble d'Aspa, al molí, a moldre una mica de gra i, amb tota cura li van dir: «Mira Jaumet, aquí tens la mula carregada amb blat per a dur-lo a moldre; n'hi ha dues quartes i dos quartans. Te'n recordaràs?» «i tant, respongué el Jaumet, n'hi ha tres quarteres i tres quartans. Entesos!» Agafà la mula pel ramal i començà a caminar cap al poble d'Aspa, sense parar de dir: «tres quarteres i tres quartans, tres quarteres i tres quartans». Puja pel camí de la Rabal i en ser a l'era del Jové (que havien acabat la batuda) es va trobar que els mossos estaven discutint amb l'amo la quantitat de quarteres que mesurarien en aquella batuda. El Jové deia que en sortirien vint-i-cinc, però els mossos deien que ni de bon tros no en sortiria tantes. Entre aquesta discussió van sentir en Jaumet que deia: «tres quarteres i tres quartans,

tres quarteres i tres quartans...», el Jové, sentint-lo i pensant-se que volia posar cullerada a la seua estimació del gra d'aquella batuda, li donà un clatellot que quasi l'amorrà a la palla de l'era, tot dient-li: «jo n'he peritat vint-i-cinc i per això, per donar-me la raó, has de dir que surton totes». El Jaumet, arronsant-se d'espatlles, havent-se oblidat ja de les tres quartes i dels tres quartans, va tornar a emprendre el camí dient: «que surton totes, que surton totes...».

D'aquesta manera va arribar fins a l'era del Manyana. Allí es va trobar amb lo Manyana Vell que estava enfeinat a tapar caus de formigues perquè se li emportaven tot el gra de l'era. Lo Manyana, en sentir el Jaumet que deia. «que surton totes, que surton totes...», pensant-se que parlava per les formigues, l'agafà per l'orella, tot estirant-li fort, i li digué: «jo tapo els formigues perquè no vui que en surto cap. Ho entens?. Per això tu també has de dir que no en surto cap, que no en surto cap! Entesos?, Sí, sí, contestà el Jaumet: que no en surto cap, que no en surto cap...» i continuà caminant.

En arribar a la bassa del Pla, es trobà amb la desgràcia de dos capellans que, en voler

atansar-se a l'aigua per a veure, s'havien quedat ensorrats en el fang i no en podien sortir. El Jaumet, en lloc d'ajudar-los passà de llarg tot dient: «que no en surto cap, que no en surto cap...». Els capellans, però, fent el darrer esforç, un va poder sortir del fang i així ajudà l'altre. Un cop tots dos alliberats, van empaitar el Jaumet i després de sermonejar-lo força estona li van dir: «home, en lloc de dir que no en surto cap, havies d'haver dit, després de l'un l'altre, després de l'un l'altre. Sí, sí, digué el Jaumet, després de l'un l'altre, després de l'un l'altre...».

I així, per fi, arribà al poble d'Aspa, i s'encaminà cap al molí a moldre el gra que portava, sense parar de dir: «després de l'un l'altre, després de l'un l'altre...». En sentir-lo el moliner (que era guerxo), pensant-se que allò anava per l'ull bo que li quedava, li donà un fort cop de mangala, tot dient-li. «té, ja la tens! i una altra vegada vés amb compte a desitjar més mal a la gent». I ja una mica més calmat li tornà a dir: «home, ho has fet molt fort! Hauries d'haver dit ni l'un ni l'altre, ni l'un ni l'altre!». Llavors el Jaumet, que ja no es recordava ni gens ni mica del que havia de fer amb el gra que portava carregat a la mula, se'n tornà cap a Artesa repetint l'últim que li havia dit el moliner d'Aspa: «ni l'un ni l'altre, ni l'un ni l'altre...».

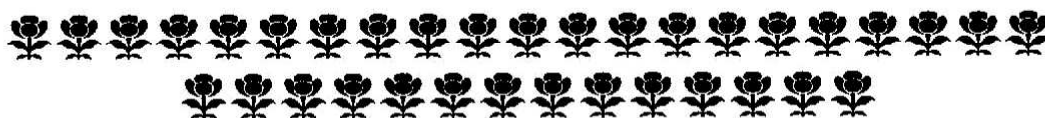
Ja a prop d'Artesa (de retorn d'Aspa), es trobà amb dos lladregots, a l'ombra dels arbres

del Canal, que es repartien el producte dels seus darrers robatoris. Tot d'una, es van adonar que la peça més valuosa de les seues rapinyes se l'havien deixat a l'amagatall i ara, entre ells, discutien qui dels dos l'havia d'anar a cercar: «jo no hi vui anar. Ves-hi tu!», «jo no. Hi has d'anar tu!». Entre aquesta discussió van sentir passar el Jaumet que dia: «ni l'un ni l'altre, ni l'un ni l'altre...» i pensant-se que potser el Jaumet els havia descobert, van anar a empaitar-lo i li digueren: «tu aquí no hi tens cap feina, ja hi anirem tots dos, ho entens? i si ens volies ajudar, havies d'haver dit: aneu-hi els dos, aneu-hi els dos!».

Quan el Jaumet va arribar a casa seua, els seus pares que l'estaven esperant, en veure'l arribar amb tot el gra encara carregat a la mula, li van preguntar què és el que havia passat, però el Jaumet, atabalat com estava, no els va poder donar cap resposta aclaridora; només els repetia: «aneu-hi els dos, aneu-hi els dos...». Intrigats com estaven, els seus pares, van agafar la mula i van emprendre, tots dos, el camí d'Aspa.

I conte contat, ja està acabat. Darrera la porta hi ha un plat de confits que tota la canalla se'n llepen els dits.

A. C.

SOLUCIONS DELS MOTS ENCREUATS

Horizontals 1. Denominativa. 2. Inèdita. Raim. 3. Cosacs. Salta. 4. O. P. Rasputin. 5. Talbot. Ama. I. 6. Itera. Una. Tr. 7. Laringe. Tae. 8. Ec. Gaullisme. 9. Dogals. Coit. 10. On. Ditirambe. 11. Sedan. Ee. Als. 12. Irrisori. Rei.

Verticals 1. Dicotiledoni. 2. Eno. Ataconar. 3. Nespler. G. Do. 4. Oda. Brigades. 5. Microanàlisi. 6. Tasti. Gust. R. 7. Na. S. Leu. Rei. 8. A. Naps. L. Rei. 9. Traumàtica. 10. Ialta. Ramosa. 11. Viti. Terrible. 12. Amanir. Etesi.

